

2022-ci il "Şuşa ili"dir

Xarıbülbülün danışdığı 270 yaşlı gerçək nağıl

Şuşa dastanı

Bir yaz günü 30 ilə yaxındır ki, qış yuxusundan ayılmayan, saxtadan, qardan geyindiği libasını çıxarmayan Şuşada, Qarabağ xanlığı dövründən yerli əhəlinin Novruz bayramını keçirdiyi Cıdır düzündə qəfil gur ocaq çatılmış və öz hənəri ilə bir andaca hər tərəfə istilik yaymışdı...

Torpaq fərəhlə oyanmış, ağaclar tumurcuq gözlerini sevinclə açmış, göylərdən nur süzülüb, bu coşquya hay verən ulu dağların köksündən qopan sellər hayqırıyla azad ana yurdun bağına qovuşmağa tələmişdi...

O gün Qarabağın baş tacı Şuşanı azadlığına qovuşduran Qəhrəman Sərkərdə Cıdır düzündə bayram tonqalını alovlandıraraq bütün dünyaya hayqırırdı:

"Şuşa, sən azadsan!"...
"Şuşa Azərbaycandır!"...
"Qarabağ Azərbaycandır!"...

Və həmin o möhtəşəm məqamda Şuşanın təməl daşını qoyan Pənəhəli xanın, İbrahim-xəlil xanın, Şuşaya dünya şöhrəti gətirmiş Xurşidbanu Nəvanın, Əhməd bəy Ağoğlunun, Mehmandarovların, Üzeyir bəyin, Bülbülün, Xan əminin və daha adını saymadığımız minlərlə dəyərlı şuşalının, mədəniyyətimizin beşiyinin inkişafında müstəsna xidmətləri olan Ulu Öndər Heydər Əliyevin, bu uca qəsri qanları, canları ilə azad edən şəhidlərimizin ruhu da dinclik tapmış, şad olmuşdu...

alınmaz qala kimi şöhrət qazanmışdı. Şəhərin xarici ələmlə əlaqəsi Gəncə, Ağoğlan və İrəvan qapıları vasitəsilə həyata keçirilirdi.

Həmin dövrlərdə məğlubedilməz qala kimi düşmənlərin bağına ox sancan Şuşa dafələrlə hücumlarına məruz qalsa da, yağı qarşısında baş əyməmiş, onları qarşısında diz çökməyə məcbur etmişdi. Mehəmməd həsən xan Qacar, Fətəli xan Əfşar, Ağa Mehəmməd xan Qacar kimi məşhur sərkərdələr də qəhrəman Şuşa şəhərini ala bilməmişdilər.

Pənəhəli xanın və İbrahim-xəlil xanın mahir azərbaycanlı ustalarının əli ilə yaradıcıları müdafiə qurğuları düşmənlərin hücumlarına müvəffəqiyyətlə dəf etməyə imkan yaradırdı...

Şuşa bu sınaqdan da üzüağ çıxır

Bu yerlə dastanı danışmağın ara verib bir anlıq xəyalə dalan Xarıbülbülün ətrafdan səbirsizliklə "bəs sonra Şuşanın başına nə gəldi?" - deyə sual verən dostlarının səsi fikirdən ayırır...

Xarıbülbül aramla dilənlər:

- Sonra... Pənəhəli xanın saldıdığı bu məğlubedilməz qəsirin başı üzərində çox tufanlar əsir, çox burulğanlar keçir. Qarabağın baş tacı Şuşaya göz diken hiyləgər və namərd düşmənlərlə bu şəhəri ələ keçirməyə çalışır. Müvəqqəti də olsa bu istəyinə nail olur, Şuşanı ələ keçirərək onu vırana qoymağa çalışır, Xarıbülbülün didərgin salır. Amma qürurlu Şuşa bu sınaqdan da üzüağ çıxır, düşmənlə baş əyir. Vətənin hünərli oğulları sayəsində azadlığına qovuşdurulur və bir daha bütün dünyaya bəyan edir ki, Azərbaycana məxsus bu müqəddəs torpaqda hiyləgər, məkrli, işğalçı düşmənlər at oynada, duruş getirə, onun ruhuna sahib çıxa bilməz!

Şuşaya azadlıq bəxş edən qüdrətli sərkərdə

Xarıbülbül danışır...
- İndi Şuşa yeni və tənənəli günlərə qanad açıb...

Bu qədim Azərbaycan şəhərini azadlığına qovuşduran Müzəffər Ali Baş Komandan İlah Əliyev yeni Şuşanın təməlini qoyur, onu dirçəldir, ona yeni nəfəs verir...

Qalib sərkərdə İlah Əliyev ruhumuzun məbədi olan bu müqəddəs torpaqda bayram tonqalı çatır, dostla qardaşlıq, düşmənlə xəbərdarlıq məsələləri verir...

Elə bu il də Şuşada bayram bayrama qarışır, azadlığının üzərindən heç bir il keçməmiş qoyunda musiqi festivalları, poeziya günləri düzenlənən əzəmətli qalının tənənəli yubileyi keçiriləcək, Azərbaycan xalqı 2022-ci ilin hər gününü Şuşa ilə anıb, Şuşa ilə qürurlanacaq...

Bu dastanın sonu vüsalla bitir

Yavaş-yavaş gecə düşür, Cıdır düzündən əsən meh əsanəvi Xarıbülbülün Şuşanın səmalarında barq vuran ulduzlara, ayın nuru üzünə tamaşa edə-eda danışdığı, sonu xoşbəxtliklə, vüsalla bitən "Şuşa dastanı"nın bütün Odlar yurduna yayırdı...

Şuşanın sevgi çiçəyi fəxərətlə deyirdi:

Qədim bir Azərbaycan yurdu var, könül taxtımızın şahı, qürur ünvanımızın büllür qəsrı, sevgi dünyamızın xoşbəxtlik məqamıdır...

Bir ulu yer var, tariximizin, mədəniyyətimizin, mədəniyyətimizin incisi, musiqimizin mənbəyi, poeziyamızın durna qatırı, qəhrəmanlıq salnaməmizin hünər meydanıdır...

Bir sönməz ocaq var, köksündən boy atan, suyu, havası ilə qıldavanan hər bir övladı igid, cəsur, qorxmaz, vətənpərvərdir...

Bir müqəddəs torpaq var, uğrunda minlərlə can özünü qurban verməkdən çəkinmir... Son nəfəsində belə "Şuşa!" hayqırır...

Şuşa!
Sən ey, vətən eşqimizin qiblesi, dünya var olduqca bizimdən, hər an, hər gün, hər ay, hər il qəlbimizdə, varlığımızda, ruhumuzdasan!

Yasəmən MUSAYEVA,
"Azərbaycan"

Xarıbülbül danışdı ki...

Bir yaz günü idi...

Dan yerı sökülür, günəşin zərin şəfaqları, gecədən Topxananın üzərinə çökmüş sisi dağıdır, ağacların yapraqlarında sırğa kimi asılıb qalan şəhərlərinin üzərində bərq vururdu.

Bu gün səhər tezdən al-əlvan geyinərək Cıdır düzündə nazlanan gül-çiçəklər Kirs dağından əsən sərin mehin ahəngi ilə sağa-sola süzülür, ətrafa bihüşədicəti ətir səpirdilər. İllər idi ki, təbiətin bu təntənəsinin həsrətini çəkməkdən köksü sarısalan, birçə dəfə də olsun ağzını açib nəgmə oxumayan xarıbülbül şövlə cəh-cəh vurur. Daşaltının başına dolanan vüqarlı qartallar qalib ədasi ilə süzərək səmanın ənginliklərinə baş vurur, bir qərinə idi intizarını çəkdiyi, həsrəti ilə yanib-tutuşduqları doğmalarına qovuşmalarının, illərin o üzündə itirdikləri, gözələri öndə birdən-birə yoxa çıxan Xarıbülbül görməyin xoşbəxtliyini yaşayırdılar...

Nəhayət ki, doğma çəməninə, həmişəki kimi əziz dostları ilə birgə olmağın sevinci içərisində olan Xarıbülbülün zərif, həzin səslə anladığı "Şuşa dastanı"na qulaq asırdılar...

Xarıbülbül danışdı ki...

Qarabağın büllür sarayı

Bundan çox-çox illər əvvəl Qarabağ adlı cənnətməkan diyarında Pənəhəli adlı qüdrətli bir xan yaşayırdı. Hökmdündən göylər də, yerlər də tir-tir titrəyən, qarşısında suların da baş əydiyi bu xan Qarabağ atının belinə sıçrayıb torpağına göz diken yağının üzərinə yeriyəndə düşmənlərin bağına çatırdı. Ər meydanında Pənəhəli xanla üz-üzə gəlməkdən qorxan düşmənlər isə çox məkrli, hiyləgər idilər. Onlar hər cür namərdliyə əl atırdılar ki, xanın qüdrətini zəiflədib gözəl Qarabağı ələ keçirsinlər.

Xain düşmənlərin bu məkrindən həli olan Pənəhəli xan isə onlara qarşı daim ayıq-sayıq davranır, Bayat, Şahbudaq kimi alınmaz qalalar inşa etdirirdi. Lakin xanın üreyi rahat deyildi, elə hey ucallarındakı möhtəşəm qalaları ucaltmaq barədə düşünürdü...

Pənəhəli xan elə bir qala tikdirmək istəyirdi ki, əzəmətli dağları dağlardan, sütunları zirvəsində qartalların qiy vurduğu sıldırım qayalardan yonulsun, bürcələrində şəmslə qəmərin şəfaqlı bərq vursun.

O yerdə ki zümzüməli bulaqlar axsın, sevgi çiçəkləri açsın,

ətrafı zümrüd donlu meşələrə bürünsün, qıvrım şəlalələr çağlasın. Bu məkən Yer üzünün cənnət bağı, Qarabağın büllür sarayı olsun...

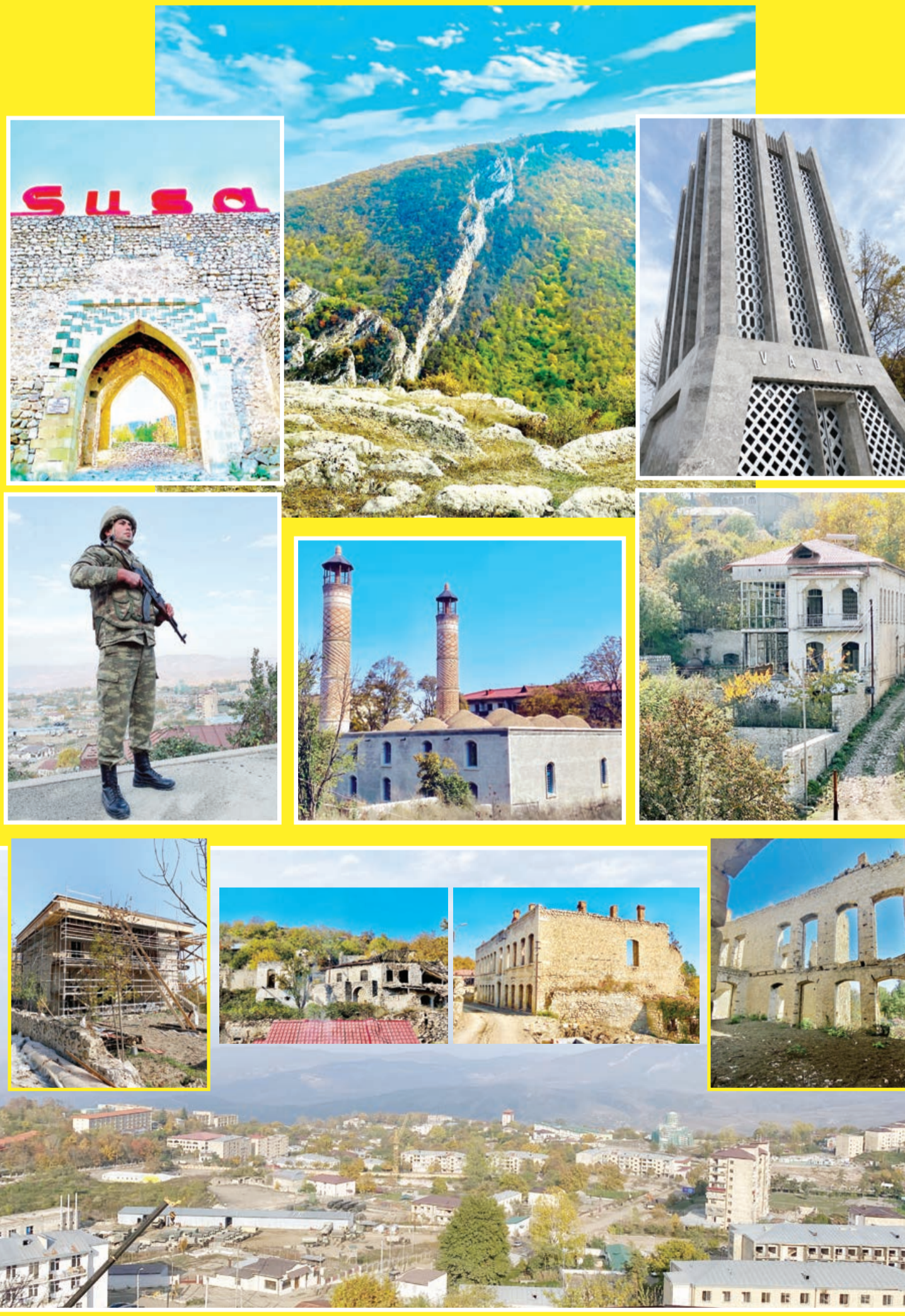
Dağların qoynunda sarsılmaz qala

Günlərin bir günü Pənəhəli xan yaxın adamlarını toplayıb məşvərət keçirir. O, uzaq bir diyarda yük-səlməkdə olan bir xanın və ətrafdakı xanların Qarabağa basqın edəcəyi halda Şahbudaq qalasının davam gətirməyəcəyini düşündüyünü söyləyərək, güclü düşmənlə müqavimət göstərə biləcək "dağların qoynunda möhkəm və keçilməz, sarsılmaz qala" tikməyi təklif edir. Pənəhəli xan onu da bildirir ki, qalının bir tərəfi dağlarda olan ellər üzünə daim açıq olmalı və mahallarla əlaqə bir an belə kəsilməməlidir.

Xanın istəyinə uyğun məkən tapmaq üçün dərhal axtarışa başlanılır, Qarabağ qarış-qarış gəzilir...

Çox keçmədən Pənəhəli xana sanki Tanrı tərəfindən qüdrətən qalalı səngər kimi salınmış belə bir yer nişan verilir. Şuşa kəndinin altı verstliyində yerləşən bu yer kənd əhalisinin əkin yeri və otlağı idi. Əvvəlcə Pənəhəli xanın bir neçə bilici və məlumatlı əyanı gedib tikiləcək qalının yerini və ətrafını yoxlayır, qalının salınacağı məkanda iki-üç bulaqdan savayı içməli su mənbəyi olmadığını güman gələnlər yerlərdə su quyuları qazmağın mümkünlüyünü müəyyənləşdirirlər.

Bundan dərhal sonra Qarabağın ehtişamı xanı Pənəhəli Cavanşir həmin yerlə tanış olub qalının bünövrəsinə daş qoyur, sonradan Şuşa adlanacaq büllür kimi təmiz havalı qalının təməlini atır.

Xanlığın paytaxtı

Beləliklə, əlçatmaz dağ yaylasında, baxanda başdan papaq salan sıldırım qayaların üzərində yeni şəhər-qalının tikinti işlərinə başlanılır. Əhəlinin təhlükəsizliyi üçün zəruri işlər görüldükdən sonra Pənəhəli xan Qarabağ xanlığına paytaxtını yeni salınmış şəhər-qalaya köçürür. Bu şəhər ilk dövrlərdə öz banisinin adı ilə Pənəhəli adlanırdı, onun ölümündən sonra isə yerləşdiyi relyefə uyğun olaraq Şuşa adlandırılır.

Pənəhəli xanın dövründə Şuşanın ilk böyük məhəlləsi, sonralar Aşağı məhəllə adlandırılan Təbrizli məhəlləsi salınır. Əhalisinin əksəriyyətini vaxtilə Təbriz və Ərdəbildən Bayat qalasına köçürülmüş sənətkarlar təşkil edən bu məhəllədə aşağıdakı kiçik məhəllələr - Çuxur, Qurdlar, Culfalar, Seyidli, Quyular, Merdinli, Hacı Yusifli, Qazançılı və Çöl qala məhəllələri yerləşir.

Qarabağın daha bir görkəmli xanı İbrahim-xəlil xanın hakimiyyəti dövründə Şuşanın 8 kiçik məhəllədən (Xanlıq, Saatlı, Köçəri, Məmayı, Xoca Mərcanlı, Dəmirçi, Hamam qa-bağı, Təzə) ibarət olan ikinci böyük məhəlləsi - Yuxarı məhəllə formalaşır. Və daha sonrakı illərdə də Şuşa şəhərinin formalaşması davam edir. Şəhərdəki bütün məhəllələrin adları bu şəhəri yaradan, orada yaşayan və buranın əsl sahibləri olan Azərbaycan türklərinə məxsus idi.

Şuşa eynilə Qarabağ xanı Pənəhəli xanın təsəvvüründə olduğu kimi üç tərəfdən sıldırım qayalarla, dördüncü tərəfdən isə möhkəm qala divarları ilə əhatə olunmuş,